

O ARHIVĂ BISERICESCĂ BĂNĂȚEANĂ– IZVOR INEDIT PRIVIND ISTORIA DREPTULUI (1780-1886) (continuare din numărul trecut)

Preot prof. dr. Alexandru Stănciulescu Bârda

ELEMENTE DE DREPT CANONIC

8.5.2. Activitatea Sfințitoare. Sfintele Taine

8.5.2.1.1. Taina Sfântului Botez este destul de bine reprezentată în documentele analizate, fiind una dintre Sfintele Taine , care au intrat mereu în discuțiile interconfesionale. Dintre toate aspectele ce sunt legate de această Sfântă Taină, capitolul legat de primitorii Sfântului Botez este cel mai frecvent. Acest capitol intra atât în atenția organelor bisericești, cât și al celor civile și militare. Asupra lui vom zăbovi și noi în cele de mai jos:

8.5.2.1.1.1. Primitorii. În circulara din 12 noiembrie 1789, episcopul Iosif Ioanovici Șacabent de la Vârșeț, sub influența Bisericii Romano-Catolice, dădea dispoziție preoților din subordine ca să nu boteze copii până la vârsta de opt ani, când aceștia, catehizați fiind, dau dovadă că pot face distincție între bine și rău. Făceau excepție cei bolnavi sau în pericol de moarte, care puteau fi botezați, indiferent de vârstă, cât și cei care ar fi cerut singuri să fie botezați, dând dovadă că știu noțiunile elementare de catehism¹. Este foarte interesantă această precizare, cu atât mai mult cu cât ea nu a fost niciodată însușită de întreaga Ortodoxie. În situația în care, într-o localitate, s-ar naște un copil din părinți sau numai din mamă evreică, moașa care asistă la naștere sau oricine altcineva nu au voie să boteze acel prunc în ritul creștin - ortodox fără voia mamei, respectiv a părinților săi. În caz contrar, cele ce se dovedea a se fi făcut vinovat de o asemenea faptă, era pedepsit cu închisoare pe șase luni sau cu o amendă de 1000 de galbeni². Cele mai complicate situații interveneau în cazul în care unul dintre părinți era catolic. Aici se vede cu ușurință atitudinea părtinitoare a statului față de Biserica Romano-Catolică. Alegerea confesiunii copiilor se făcea după următoarele reguli:

¹ Arh. prot. Mehadia, **Dos.I**, f. 84 r.

² Idem, **Dos.III**, f. 128 v.

În cazul în care existau copii din afara căsătoriei și unul dintre părinți era catolic, copilul trebuia să-l boteze în ritul catolic, fiindcă, se motiva în ordin, dacă părinții nu vor vrea ori nu vor avea posibilități să-l crească, statul îl va prelua și-l va da spre creștere și educație orfelinatelor catolice³. Se observă că în acest caz Taina Sfântului Botez în rit ortodox nu era recunoscută ca validă;

Când tatăl era catolic, toți copiii din familia sa trebuiau botezați în cultul romano-catolic;

Când tatăl era ortodox, numai băieții puteau fi botezați ortodocși, iar fetele catolice⁴.

8.5.2.1.2. Taina Sfintei Spovedanii(Pocăințe) apare de câteva ori în documentele analizate. Referințele care se fac la ea privesc:

8.5.2.1.2.1. Săvârșitorii. Dintr-o circulară a protopopului Nicolae Stoica de Hațeg din 10 decembrie 1818 aflăm că erau rânduiți duhovnici din rândul preoților mai bătrâni, care mergeau din sat în sat și spovedeau în timpul celor patru posturi mari din an. În cazul în care nu erau duhovnici într-o anumită zonă, ori duhovnicul nu reușea să spovedească pe toți cei care ar fi vrut să se spovedească înainte de marile sărbători, avea voie să spovedească și preotul paroh⁵. Această măsură o prelua în 1841 și Episcopia Vârșetului, care rânduia ca în cele patru posturi duhovnicii să meargă din sat în sat și să spovedească credincioșii în frunte cu preotul paroh. Preoților spovediți duhovnicul le dădea adeverință, pe care aceștia trebuiau s-o prezinte protopopului locului⁶.

8.5.2.1.3. Taina Sfintei Împărtășanii o găsim menționată o singură dată în documente. Astfel, preotul era obligat să însoțească pe enoriașii săi în orice împrejurare, chiar și în bejenii. În astfel de prilejuri, el trebuia să poarte cu sine Sfânta Împărtășanie (Cuminecătură), pentru a putea spovedi și împărtăși pe bolnavi și pe bătrâni⁷.

8.5.2.1.4. Taina Sfintei Cununii. Avem referințe privitoare la:

8.5.2.1.4.1. Primitorii. Tainei Sfintei Cununii și Tainei Sfintei Hirotonii le sunt dedicate cele mai multe documente din inventarul *arhivei* Protoieriei Mehadiiei. În ele se dau reglementări numeroase privind toate aspectele problemei, tocmai datorită importanței celor două taine în contextul vieții bisericești și sociale. Pentru a putea urmări asemenea reglementări mai ușor, vom căuta să le prezentăm cât mai sistematizat. Așadar, pentru oficierea Tainei Sfintei Cununii trebuiau să împlinite următoarele condiții:

³ *Ibid.*, f. 146 r. -v.

⁴ *Idem*, **Dos.III**, f. 246 v. - 247 r.; **Dos.X**, f. 65 r.

⁵ *Idem*, **Dos.III**, f. 13 r.; **Dos.II**, f. 112 v. -113 v.

⁶ *Idem*, **Dos.III**, f. 225 v. -226 r.; **Dos.X**, f. 31 r. -31 v.

⁷ *Idem*, **Dos. I**, 71 v.

8.5.2.1.4.2. Întreita strigare în biserică. Se încetăţenise obiceiul în Banat şi acesta era reînnoit mereu prin ordine şi circulare venite de la autorităţile eclesiastice, ca preoţii să fie obligaţi ca înainte de o nuntă, timp de trei duminici, să „*facă strigările*“ în biserică, adică să anunţe credincioşii cu privire la proiectata nuntă. În cazul în care ar fi existat vreun impediment privitor la tinerii ce voiau să se cunune, credincioşii aveau datoria să-l semnaleză preotului şi acesta decidea dacă are voie să-i cunune sau nu⁸. Ordine destul de dese reveneau de la stăpânire pe această temă, preoţilor interzicându-li-se cu desăvârşire, sub ameninţarea caterisirii, oficierea cununii fără a se face cuvenitele strigări în biserică⁹. În cazul în care mirele şi mireasa erau din localităţi, respectiv parohii diferite, preoţii trebuiau să se înştiinţeze reciproc, pentru a face strigările în biserici. Această înştiinţare se făcea însă în mod oficial, prin protopop, folosindu-se formulare speciale pentru aceasta¹⁰. Erau şi cazuri de insubordonare, atât din partea primitorilor, cât şi a săvârşitorilor. În 1817 întâlnim pe învăţătorul Pavel Frăţilă din Răţişoara, care, în timp ce era la Arad, la Şcoala Preparandiei (Pedagogică-n.n.), s-a învoit cu o fată din Arad a se căsători. A falsificat declaraţia preotului său, inducând în eroare pe un preot, care l-a şi cununat. S-a descoperit cazul, a intrat în judecata consistoriului din Vârşeţ. Cununia a fost anulată, învăţătorul Pavel Frăţilă a fost condamnat la o lună de arest la Vârşeţ, după care s-au refăcut formalităţile, s-au făcut rânduitele strigări în biserică şi tinerii au fost cununaţi din nou¹¹. În documentele Protoieriei Mehadiei găsim cazuri, când un preot, conştient, săvârşise Taina Sfintei Cununii, fără a mai face strigările în prealabil. Pentru o astfel de abatere era pedepsit cu arest de o lună, timp în care era ţinut doar cu pâine şi cu apă şi era suspendat din funcţie pe timp de un an¹². Episcopul Iosif Ioanovici Şacabent ameninţa cu caterisirea pe toţi acei preoţi, care ar fi oficiat cununii şi pentru cei care „*furau*“ fetele, fără a mai face cuvenitele strigări în biserică. Asemenea preoţi nici nu cununau în biserică, ci prin case, păduri, munţi, în vreme de noapte etc.¹³. În circulara sa din 9 iulie 1814, episcopul Petru Vidac anunţa pedepsirea cu arest pe mai multe săptămâni a preoţilor Mihail Popovici şi Gheorghe Popovici din Ciclova Veche şi Mihail Popovici din Vranuţi pentru că au tăinuit fuga unei fete după un june şi apoi i-au cununat, după ce fata şezuse câţva vreme în casa tânărului, nefiind cununaţi¹⁴. De obligaţia de a face cununia numai după cele trei strigări, putea să dea dispensă în cazuri de forţă majoră, numai episcopul locului¹⁵.

⁸ *Ibid.*, f. 16 v.

⁹ *Idem.*, **Dos. I**, f. 20 r. - v.; f. 100 v. - 101 r.; **Dos. II**, f. 68 v. -70 r.

¹⁰ *Idem.*, **Dos. I**, f. 132 v. -134 v.; **Dos. III**, f. 34 r. - v.

¹¹ *Idem.*, **Dos. III**, f. 2 r.; **Dos. II**, f. 95 r.

¹² *Idem.*, **Dos. I**, f. 89 v.

¹³ *Ibid.*, f. 130 r.

¹⁴ *Idem.*, **Dos. II**, f. 53 r. -54 r.

¹⁵ *Idem.*, **Dos. III**, f. 154 v. -156 v.

8.5.2.1.4.3. Aprobarea comendurii militare. În cazul în care mirele ar fi fost cătană sau proaspăt lăsat la vatră, el trebuia să prezinte preotului dovadă de slobozenie de la stăpânirea militărească și recomandare de la preotul militar de care aparținuse în timpul cătăniei¹⁶. În 1815 dispărea mențiunea că această aprobare trebuiau s-o aibă numai cei care erau cătane. Aprobarea de la comendurea grănicerească trebuiau s-o aibă toți cei ce locuiau într-o asemenea zonă¹⁷. Chiar și soldații invalizi, impropriei pentru a fi utilizați în armată, aveau nevoie de aprobarea comendurii militare pentru oficierea cununiei¹⁸. Nu erau scutiți nici „*văduvanii de orice stare*“, nici pensionarii de această aprobare¹⁹. Dacă mirele era ofițer în armată, el trebuia să își aleagă pe viitoarea soție dintre fetele cu stare materială bună și foarte bună, comendurea militară neavând voie să-i dea aprobare altfel și nici preotul a-i oficia cununia²⁰. În cazul în care nu aveau aprobarea comendurii militare, cununia era considerată nulă²¹. În cazul căsătoriilor mixte, ambii preoți trebuiau să facă cele trei vestiri în bisericile lor. În cazul în care unul refuză, trebuie să fie doi martori, care să dea atestat sau declarație de aceasta și atunci sunt suficiente numai vestirile unui preot²²;

În cazul în care un preot nu voia să dea atestat de căsătorie, părinții mirelui sau miresei în cauză se vor prezenta la el cu doi martori și îi vor mai cere din nou aprobare. Dacă refuză și de data aceasta, martorii dau atestat și nunta se poate face²³;

Dacă un preot cunoaște anumite impedimente la o căsătorie, pe care nu le divulgă, este pedepsit de consistoriu eparhial cu până la 500 florini amendă și cu un an închisoare²⁴;

Tinerii își aleg singuri preotul la care să se cunune, în cazul căsătoriilor mixte²⁵;

8.5.2.1.4.4. Oficierea prealabilă a Logodnei. Episcopul Iosif Șacabent, în circulara din 8 mai 1790, interzicea preoților de a săvârși Cununia fără logodnă sau oficierea lor la distanțe mari de timp²⁶. Aceasta era reglementată și în Dreptul canonic. Totuși, episcopul Petru Vidac, avea o altă poziție. El cerea preoților ca logodna să fie despărțită de cununie. Astfel, la logodnă, tinerii dovedeau dacă știu sau nu rugăciunile. Până la Cununie, adică în decurs de cel puțin trei săptămâni, până se făceau strigările în biserică, tinerii aveau timpul necesar pentru a le învăța cum se cuvine, în cazul în care nu le-ar fi știut²⁷.

¹⁶ **Ibidem.**

¹⁷ Idem, **Dos. II**, f. 68 v. -70 r.; **Dos. I**, f. 100 v. - 101 r.; **Dos. III**, f. 65 r. -v.; f. 129 r.

¹⁸ Idem, **Dos. I**, f. 121 v. -122 r., **Dos. III**, f. 186 r.; f. 198 r.

¹⁹ Idem, **Dos. III**, f. 17 r. -v.

²⁰ **Ibid.**, f. 17 v. -18 r.

²¹ **Ibid.**, f. 198 r.

²² Idem, **Dos. VII**, f. 70 r- 72 v.

²³ **Ibidem.**

²⁴ **Ibid.**

²⁵ **Ibid.**

²⁶ Idem, **Dos. I**, f. 88 v. - 89 r.

²⁷ Idem, **Dos. III**, f. 103 v. -104 r.

8.5.2.1.4.5. Cunoaşterea rugăciunilor elementare. Tinerii trebuiau să ştie rugăciunile cele rânduite pentru aceasta, să urmeze apoi strigările din trei duminici, după care să aibă loc Taina Sfintei Cununii. În cazul în care nu se respecta o asemenea rânduială, preoţii implicaţi erau aspru pedepsiţi, asemenea preoţilor David Popovici din Mărgineii şi Ioan Nicolaevici din Salciţa, care fuseseră pedepsiţi cu câte 24 ore de arest în beciul consistoriului din Vârşeţ²⁸. Această condiţie trebuia aplicată în mod discret, fără a-i brusca şi fără a-i amenda pe tinerii²⁹. Episcopul Petru Vidac, în 1815, chiar preciza ce rugăciuni se cereau candidaţilor la cununie: „*Rugăciunea Domnească, Închinăciunea îngerească, Născătoare de Dumnezeu, Simbolul credinţii, cele zece porunci dumnezeieşti şi poruncile bisericeşti*”³⁰. Atât de aspru erau pedepsiţi preoţii care ar fi cununat, fără să se convingă că tinerii ştiu rugăciunile, ori dacă ar fi cununat pe cei ce nu le-ar fi ştiut, încât se putea ajunge până la caterisire³¹. Cunoaşterea rugăciunilor era o dispoziţie care putea fi respectată, fiindcă, zice protopopul Nicolae Stoica de Haţeg, „*sunt 30 de ani de când merg fetele în şcoală şi-i ruşine a nu le şti.care şi până să fac strigările să pot învăţa*”³². Mirele lua de la preot dovadă că, împreună cu mireasa, au ştiut rugăciunile rânduite. Cu această dovadă şi cu aprobarea comendurii militare trebuia apoi să se prezinte la protopop să i le verifice³³.

8.5.2.1.4.6. Prezentarea cărţii de călătorie în cazul imigranţilor din alte zone sau ţări. Nimeni nu avea dreptul la Sfintele Taine, inclusiv la Cununie, dacă nu prezenta carte de călătorie , în care să i se precizeze şi starea socială³⁴.

8.5.2.1.4.8. Desfacerea prin divorţ a unei eventuale căsătorii prealabile a unuia dintre candidaţi. Nu era permisă că căsătoria celor care nu desfăceau în prealabil căsătoria anterioară prin divorţ.

²⁸ **Ibid.**, f. 7 r. - v.

²⁹ Idem, **Dos. I**, f. 140 r. - 141 v.; **Dos. II**, f. 68 v. -70 r.

³⁰ Idem, **Dos.II**, f. 82 v.

³¹ Idem, **Dos.III**, f. 60 r. - v.

³² **Ibid.**, f. 130 r. - v.

³³ **Ibid.**, f. 130 r. - v.

³⁴ Idem, **Dos. III**, f. 258 r.; **Dos.X**, f. 82 r. -v.

GÂNDURI ÎN JURUL NUMELUI „IOAN ROMÂNUL” („IOAN CORVIN DE HUNIAD”)

Dr. Gerhardt Hochstrasser

Pe Ioan Românul = Johannes Olahus îl numește literatura istorică:

de limba română: Ioan Corvin de Huniad¹, Ioan Corvin de Hunedoara², Ioan Huniade Corvin³, Ioan Huniade⁴, Ioan Huniadi⁵, Ioan de Hunedoara⁶, Iancu Huniade⁷, Iancu de Hunyad⁸, Iancu de Hunedoara⁹, mai rar Hunyadi Ianoș¹⁰;

de limbă maghiară: Hunyadi Janos¹¹, Hunyadi Corvin János¹²;

¹ Damaschin Bojincă, „Descrierea nașterii și a eroiceștilor fapte a mult vestitului și de toată Europa minunatului erou Ioan Corvin de Huniad” în : „Calendarul românesc de la Buda” 1830.

² Gheorghe Bariț, „Ioan Corvin de Hunedoara. Originea, genealogia, faptele sale importante” în: „Transilvania”, VI (1874), nr.5, p.52; Teodor Popa, „Ioan Corvin de Hunedoara”, publicată în Hunedoara 1928; Nicolae Ilieșiu îl numește „Ioan Corvinul de Hunedoara” în cartea sa „Timișoara – monografie istorică” publicată în Timișoara 1941. I. Lespezeanu și L. Marcu, „Ioan Corvin de Hunedoara” în lucrarea „Ioan Corvin de Hunedoara” în „Colecția Societății pentru răspândirea științei și culturii”, 1957.

³ T. Nicolau, „Ioan Huniade Corvin”, București, 1925.

⁴ Ioan Lupaș, „Voievodul transilvan Ioan Huniade” în: „Studii, conferințe și comunicări istorice”, vol. II, Cluj, 1920.

⁵ Unul, care de regulă a folosit numele de Ioan Huniadi, este N. Iorga. În cartea sa „Opere economice” (reeditarea mai vechilor lucrări economice; București, 1982) folosește de mai multe ori numele „Ioan Huniadi”, dar pe pg. 488 scrie: „românul Iancu Vodă din Inidoara, Ioan Hunyadi”.

⁶ Numele de Ioan de Hunedoara este astăzi mai rar folosit decât cel de Iancu de Hunedoara. Îl folosesc totuși astăzi: I.D. Suciu, „Monografia Mitropoliei Banatului”, Timișoara, 1977, pag. 61, care spune: „Ioan de Hunedoara a fost fiu devotat al Bisericii romano-catolice”. Se pare, deci, că a fost botezat catolic, deci sigur cu numele latinesc de Johannes (Ioannes). Constantin A. Stoide în recenzia sa la cartea lui G. Gündisch, „Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen”, București, 1975, în: „Anuarul de Istorie și Arheologie, A.D. Xenopol”, XIII, Iași, 1976, pp. 391-395.

⁷ Ion Clopoțel, „Dinastia română a Corvinilor – 500 de ani de la Cruciatele lui Iancu Huniade”, Ed. „Societatea de mână”, Lugoj, 1942.

⁸ Iosif Bălan, „Iancu de Hunyad”, Caransebeș, 1897.

⁹ Camil Mureșan, „Iancu de Hunedoara”, București, 1968.

¹⁰ Așa la cronicarul muntean Radu Popescu. Vezi: Dumitru Velciu: „Cronicarul Radu Popescu”, București, p. 165; „Hunedadi Ianoș ... au biruit pe turci”.

¹¹ Pór Antal, „Hunyadi János kormányzoi oklevéliből, 1446-1452”, în: „Levél-tári közlemények”, Budapesta, 1923; Bánfi Florio, „Hunyádi János itáliai tartózkodása” în: „Erdélyi Múzeum”, XXXIX, 1934, nr. 7-12; Doberdó Bánlaky József, „Hunyádi János”, Budapesta, 1936.

¹² Schönherr Gyula, „Hunyadi Corvin János”, Budapesta, 1894.